

Liedon kaupungin hyvinvointikertomus

2023

Sisällys

1 JOHDANTO	3
2 INDIKAATTORIEN JA MUUN TIEDON OSOITTAMA HYVINVOINTI	4
2.1 Talous ja elinvoima	4
2.2 Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet	5
2.3 Nuoret ja nuoret aikuiset	7
2.4 Työikäiset	9
2.5 Ikäihmiset	9
3 PAINOPISTEIDEN, TAVOITTEIDEN JA TOIMENPITEIDEN ARVIOINTI	10
3.1 Terveellisten elintapojen edistäminen	10
3.2 Turvallisuuden sekä osallisuuden tukeminen ja vahvistaminen	12
3.2.1 Osallisuus	12
3.2.2 Turvallisuus	12
3.3 Arjessa pärjäämisen vahvistaminen	14
3.3.1 Työllisyys ja asuminen	14
3.3.2 Varhan toiminnan käynnistyminen	14
4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	16

1 JOHDANTO

Kuntalain mukaan kunnan tulee edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa, sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Terveystalain mukaan kunnan on seurattava asukkaittensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä ja toimenpiteitä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa sisältää kaiken toiminnan, joka vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin ja sen kokemiseen aina asuntopolitiikasta ravitsemukseen. Yhteistyö ja verkostotyöskentely eri toimijoiden kanssa on osa kunnan hyvinvointityötä ja osallisuutta.

Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa vuoden 2023 alusta. Uusi palvelurakenne muutti kuntien ja kaupunkien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lähtökohdat. Kuntien Hyte-työtä ei enää voinut ajatella sosiaali- ja terveystalouden näkökulmasta vaan osin uudella tavalla, kunnan uuden palvelurakenteen näkökulmasta. Hyte-työssä liikunnan ja kulttuurin rooli nousi entistä merkittävämmäksi. Myös muiden kunnan peruspalveluiden vaikutus asukkaiden hyvinvointiin ja terveyteen nousi enemmän esille.

Uudessa tilanteessa kunnan on edelleen asetettava tavoitteita ja toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä alueittain ja väestöryhmittäin. Hyvinvointialueen ja alueen kuntien on neuvoteltava vähintään kerran vuodessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta. Asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä edistääkseen kuntien ja hyvinvointialueiden olisi yhteistyössään onnistuttava mahdollisimman hyvin.

Tämä hyvinvointikertomus on kuvaus lietoilaisten hyvinvoinnin tilasta vuonna 2023. Raporttiin on koottu yhteen valtakunnallisten mittareiden tuottamaa hyvinvointitietoa lietoilaisten lasten, nuorten, lapsiperheiden, työikäisten ja ikäihmisten osalta. Raporttiin on myös kerätty tietoa erilaisista kaupungin tuottamista hyvinvointia edistävästä palveluista. Hyvinvointikertomus sisältää nostoja esimerkiksi lietoilaisten liikkumisesta, harrastamisesta, mielen hyvinvoinnista, elintavoista, turvallisuudesta ja osallisuudesta. Raportti sisältää myös seurantaa talousarviossa linjattujen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden ja toimenpiteiden etenemistä raportointivuonna.

Vaikka kerätyssä tiedossa on teemoja, joissa on tapahtunut negatiivista kehitystä, suurin osa lietoilaista voi hyvin. Liedossa on paljon hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa ja toimintaan tarkoituksenmukaisia puitteita ja Liedon kaupungin Hyte-kerroin on kasvanut. Negatiivinen kehitys tietyissä teemoissa on laajempi valtakunnallinen trendi, eikä kyse ole Liedon ominaispiirteistä.

2 INDIKAATTORIEN JA MUUN TIEDON OSOITTAMA HYVINVOINTI

2.1 Talous ja elinvoima

Liedon asukasmäärä on kasvanut 140 asukkaalla ollen vuoden lopussa 20637 asukasta.

Vaikka Lieto on muuttovoittokunta, kääntyi nettomuutto laskuun vuonna 2023. Edellisvuoden 6,6 / 1000 asukkaasta nettomuutto väheni 3,8 / 1000 asukkaaseen. Varsinais-Suomen keskimääräinen nettomuuttomäärä oli 1,9 / 1000 asukasta.

Lapsiperheiden osuus kaikista perheistä on edelleen pysynyt lähes samana, ollen 42%. Lapsiperheitä on suhteellisesti enemmän kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa.

Huoltosuhde on pysynyt lähes samana. Liedon huoltosuhde on hieman korkeampi kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin. Liedossa alle 15-vuotiaita ja 65 vuotta täyttäneitä on 65 jokaista sataa 15-64-vuotiasta kohden. Varsinais-Suomessa ja koko maassa keskiarvo on 61,9.

Vastaanotettujen pakolaisten määrä yli kymmenenkertaistui edelliseen vuoteen verrattuna. Tilastojen mukaan vuonna 2023 Lieto vastaanotti 28 pakolaista ja vuotta aiemmin 2.

Muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien osuus on kasvanut, ollen 4,5% asukkaista, alueellisen ja valtakunnallisen tason ollessa 10% luokkaa.

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden 25-64-vuotiaiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on pysynyt aiemmalla tasolla ollen 0,7%, kun vastaava osuus on Varsinais-Suomessa 1,9% ja koko maassa 2,5%.

Työkyvyttömyyseläkettä saavien 25-64-vuotiaiden osuus on pysynyt edelleen samalla tasolla, 5% vastaavan ikäisestä väestöstä, ollen hieman matalampi kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin.

Hyte-kertoimen tulosindikaattorien keskiarvo on noussut 48:sta 52:een. Prosessi-indikaat-

torien keskiarvo on pysynyt samana 83:ssa. Hyte-kerroin on noussut 65:stä 67:ään ja eu-roissa nousua on tapahtunut 376 500:sta 389 300:aan.

2.2 Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet

Lastenneuvolakäynnit jatkavat tasaisesti vähenemistään edelleen ja määrät ovat suhteellisesti nykyisellään huomattavasti vähäisempiä kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin.

Kasvatus- ja perheneuvonnan asiakkaat ovat hieman vähentyneet, edellisvuoden määrän kasvun jälkeen, mutta noin 5% suhteellinen osuus asiakkuuksista alle 18-vuotiailla on edelleen hyvin samaa luokkaa kuin alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Perusterveydenhuollon kouluterveydenhuollon käynnit ovat lisääntyneet yli 10 prosenttia. Liedossa käyntejä on suhteellisesti keskimäärin vähemmän kuin Varsinais-Suomessa, mutta selkeästi enemmän kuin koko maassa.

Kouluterveyskyselyn mukaan koululounaan syömättä jättävien 8. ja 9. luokan oppilaiden määrä ja osuus on lisääntynyt merkittävästi ja sitä päivittäin ei syö yli kolmasosa ikäluokasta. Kehitys on valtakunnallinen.

Ylipainoisten osuus 8. ja 9. luokan oppilaiden keskuudessa on laskenut ja on suhteellisesti pienempi, 14,5% ikäluokasta, kuin keskimäärin Varsinais-Suomessa tai koko maassa.

Päivittäin tupakoivien 8. ja 9. luokan oppilaiden osuus on 4,3% ja kasvussa. Päivittäin nuuskaavien osuus 2,9% on noin kolminkertaistunut aiemmasta.

Vähintään kerran kuukaudessa itsensä vahvaan humalaan juovien osuus 8. ja 9. luokan oppilaista on kasvanut edellisestä kouluterveyskyselystä prosentuaalisesti suuresti. Lähes joka kymmenes ikäluokasta vastaustensa mukaan on tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa.

Laittomia huumeita kokeilleiden 8. ja 9. luokan oppilaiden osuus ikäluokasta on kasvanut kahdessa vuodessa ja suhteellisesti kokeilijoita on 8,6%:n osuudella ikäluokasta jo enemmän kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin.

8. ja 9. luokan oppilaiden huolta herättävä päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö tai rahapelaaminen on kasvanut merkittävästi, lähes kaksinkertaistunut, ja sitä ilmenee 8%:lla ikäluokasta. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla vastaava huolta herättävä

toiminta on taas pienentynyt ja ilmenee alle 7%:lla.

Yksinäisyyttä kokevien 8. ja 9.-luokkalisten määrä on nousussa ja Liedossa niitä, joilla ei ole vastaustensa mukaan ole yhtään läheistä ystävää, 11,9% ikäluokasta, on suhteellisesti enemmän kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa.

Keskusteluvaikeuksia vanhempiensa kanssa kokee olevan yhä harvempi 8. ja 9. luokan oppilaista, mikä on hyvin suotuisaa kehitystä.

Kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kokevien määrä 8. ja 9. luokan oppilaista on myös kasvussa ja näin kokevien suhteellinen osuus ikäluokasta, 24,6%, on suurempi kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa.

Move-mittausten perusteella 5. luokan oppilaista heikon fyysisen toimintakyvyn omaavien osuus on pysynyt suunnilleen samana kuin aiemmin.

8. -luokkalaisten osalta heikon fyysisen toimintakyvyn omaavien osuus ikäluokasta on pienentynyt noin 10 prosenttia. Mittausten perusteella sekä 5. että 8. luokan oppilaista Liedossa heikko fyysinen toimintakyky on noin kolmasosalla lapsista. Suhteellinen osuus on pienempi kuin ikäluokissa Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin ja toimintakyvyn kehittymisen suunta on parempaan päin.

Korkeintaan yhden tunnin viikossa hengästyttävää liikuntaa harrastavien 8.- ja 9.-luokkalaisten osuus on kasvanut yli 27%:iin ikäluokasta.

Keskinkertaiseksi tai huonoksi terveydentilansa kokee 25,6% 8. ja 9. luokan oppilaista. Kehitystä on tapahtunut hieman huonompaan suuntaan. Terveystilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokeneiden 4. ja 5. luokan oppilaiden osuus ikäluokasta on taas pienentynyt edellisestä kyselystä ja 8%:n osuudella on keskimäärin pienempi kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa.

Kouluterveyskyselyn ikäluokista tyytyväisimpiä elämäänsä olivat 4. ja 5. luokkalaisten ja heidän tyytyväisyytensä oli edellisestä kyselystä hiukan kasvanutkin. Heistä tyytyväisiä elämäänsä oli 87%. 8. ja 9. luokan oppilailla tyytyväisyys oli suhteellisesti hiukan laskenut ja noin 66% ikäluokasta ilmaisi olevansa tyytyväinen elämäänsä. Alakoululaiset olivat hieman tyytyväisempiä kuin alueellisesti tai valtakunnallisesti keskimäärin, yläkoululaiset suunnilleen yhtä tyytyväisiä.

Erittäin heikko osallisuuden kokemus oli lisääntynyt 8. ja 9. luokan oppilailla prosentuaalisesti paljon ja 15,3%:n osuudella heikkoa osallisuutta koettiin suhteellisesti hieman enem-

män kuin alueellisesti tai valtakunnallisesti.

Yläkoululaisista kyselyhetkellä vahvaa positiivista mielenterveyttä viimeisen kahden viikon aikana oli kokenut 16,7%. Edelliseen kyselyyn verrattuna muutos merkittävästi huonompaan suuntaan ja lietolaisten suhteellinen taso oli vahvan positiivisen kokemuksen osalta matalampi kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin.

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa vastasi olleensa lähes 10 prosenttia 8. ja 9. luokkalaista. Kiusaamisen kohteeksi joutuneiden suhteellinen osuus oli yli kaksinkertaistunut edellisestä kouluterveyskyselystä ja taso oli keskimäärin suurempi kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa. Myös koulukiusaamiseen vähintään kerran viikossa osallistuneiden suhteellinen osuus oli kasvanut ja alueellista tasoa korkeampi.

Lastenpsykiatrian, 0-12-vuotiaat, avohoitokäyntien määrät kääntyivät edellisvuoden laskun jälkeen uudestaan nousuun, kasvoivat yli 25%, ja ylittivät taas vuoden 2021 tason. Suhteellisesti määrät, 220,6 käyntiä / 1000 lasta, olivat huomattavasti korkeampia kuin Varsinais-Suomessa keskimäärin, mutta samalla myös selkeästi matalampia kuin koko maassa keskimäärin.

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden lapsiperheiden osuus kaikista lapsiperheistä pienenee edelleen ollen 0,5%. Varsinais-Suomen ja koko maan tason ollessa 2-2,6%.

Lastensuojeluilmoitusten määrä lisääntyi lähes neljäsosan edelliseen vuoteen verrattuna. Ilmoituksia tehtiin 666.

Lastensuojelun avohuollon 0 - 17-vuotiaiden asiakkaiden osuus vastaavan ikäisistä pysyi samana 2,2%:ssa, kuten myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0 - 17-vuotiaiden lasten osuus 0,5%:ssa sekä huostassa tai kiireellisesti sijoitettujen osuus 0,4%:ssa. Kaikissa ryhmissä suhteellinen osuus on pienempi kuin alueellisesti tai valtakunnallisesti keskimäärin.

Rikoksista syylliseksi epäiltyjen 0 - 14-vuotiaiden määrä kaksinkertaistui edelliseen vuoteen verrattuna. Suhteellisesti epäiltyjä, 10 epäiltyä / 1000 vastaan ikäistä, oli puolet vähemmän kuin alueellisesti tai valtakunnallisesti keskimäärin.

2.3 Nuoret ja nuoret aikuiset

Kouluterveyskyselyn mukaan niiden lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden, jotka eivät syö päivittäin koululounasta, osuus on vähentynyt, nyt 23%, ja keskimäärin heitä on selvästi

vähemmän kuin alueellisesti tai valtakunnallisesti.

Ylipainoisten määrä on aavistuksen kääntynyt laskuun, mutta edelleen lähes joka viides lukiolainen on ylipainoinen ja lietolaiset ovat hieman ylipainoisempia kuin varsinaissuomalaiset tai koko maan lukiolaiset keskimäärin.

Kyselyn mukaan enää yksikään lukion 1. ja 2. vuoden opiskelija ei käyttäisi nuuskaa. Päivittäin tupakoivien osuus on lisääntynyt, prosentuaalisesti tuplaantunut, mutta edelleen 1,4%:n osuudella alle alueellisten tai valtakunnallisten keskiarvojen.

Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa olevien osuus on vähentynyt, ollen nyt 10% ikäluokasta. Tilaston perusteella lietolaisten taso on keskimäärin noin 5% alueellista ja valtakunnallista tasoa matalampi.

Laittomia huumeita ainakin kerran kokeilleiden osuus on hiukan pienentynyt edelliseen kyselyyn verrattuna ja on osuudellaan 9,5% hieman alle alueellisen ja valtakunnallisen keskiarvon.

Huolta herättävä päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö tai rahapelaaminen on pienentynyt ja sitä ilmenee alle 7%:lla.

Niiden 1. ja 2. luokan lukiolaisten osuus, joilla ei ole yhtään läheistä ystävää, on lähes tuplaantunut. Nyt noin 10 prosenttia kyselyyn vastanneista ilmaisi, ettei heillä ole läheistä ystävää. Keskimääräisesti osuus on sekä Varsinais-Suomen että koko maan tasoa hieman suurempi.

Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus on kasvanut huomattavasti. Ahdistuneisuutta kokeneiden oppilaiden osuus on lähes tuplaantunut edellisestä kyselystä ja on 22,2%:n osuudella keskimäärin hiukan suurempi kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa.

Hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajallaan korkeintaan tunnin viikossa harrastaa edelleen noin joka viides. Osuus on hieman laskenut kahdessa vuodessa ja on edelleen alhaisempi kuin alueellinen tai valtakunnallinen taso.

Terveystilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokeneiden osuus on kasvanut 44% ja näin on kokenut 21,6% ikäluokasta, mutta keskimääräinen taso on edelleen hiukan matalampi kuin koko maassa tai Varsinais-Suomessa.

Tyytyväisyys elämäänsä on lukiolaisilla suhteellisesti hiukan laskenut, noin 71% ilmaisi olevansa elämäänsä tyytyväisiä. Lukiolaiset olivat hieman tyytyväisempiä kuin alueellisesti tai

valtakunnallisesti keskimäärin.

Kokemus vahvasta positiivisesta mielenterveydestä kyselyhetkellä oli hieman kasvanut edellisestä kyselystä. Vahvaa positiivista mielenterveyttä kokeneiden 30% osuus 1. ja 2. luokan lukiolaisten tutkimusaineistossa oli suhteellisesti positiivisemmalla tasolla kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin.

Nuorisopsykiatrian avohoitokäynnit kääntyivät myös edellisvuoden laskun jälkeen nousuun, mutta lisäys oli prosentuaalisesti huomattavasti pienempi kuin lastenpsykiatrian käyntien osalta. Näiden käyntien osalta, 1027,8 / 1000 13-17-vuotiasta, lietalaisilla käynnejä oli suhteellisesti hiukan vähemmän kuin Varsinais-Suomessa keskimäärin, mutta jonkin verran enemmän kuin koko maassa keskimäärin.

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien 16-24-vuotiaiden prosentuaalinen osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on hiukan lisääntynyt ja on 1,4% osuudella ikäluokasta aavistuksen suurempi kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin.

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden 18-24-vuotiaiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on 1,2%:n osuudellaan pysynyt lähes ennallaan. Osuus on hieman pienempi kuin alueellinen 1,9% tai valtakunnallinen 2,8%.

2.4 Työikäiset

Perusterveydenhuollon lääkärikäynnit ovat edelleen vähentyneet ja määrät ovat suhteellisesti alueellista ja valtakunnallista tasoa pienemmät.

Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneiden 25-64-vuotiaiden osuus ikäluokasta on edelleen kasvanut vuoden aikana.

Työkyvyttömyyseläkettä saavien osuus on pysynyt edelleen samalla 5%:n tasolla, ollen hieman matalampi kuin 6%:n taso Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin.

2.5 Ikäihmiset

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot ovat 65 vuotta täyttäneillä vähentyneet merkittävästi, yli 40%, ja niitä on suhteellisesti huomattavasti vähemmän kuin alueellisesti

tai valtakunnallisesti.

Kotona asuvien yli 75-vuotiaiden osuus on pysynyt samalla 94% tasolla. Yksin asuvien yli 75-vuotiaiden osuus on edelleen hieman laskenut. Nykyinen 35% osuus on noin 10% matalampi kuin alueellinen ja valtakunnallinen keskiarvo.

Täyttä kansaneläkettä saavien 65 vuotta täyttäneiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on pysynyt samana olleen 0,8%. Osuus on matalampi kuin keskiarvo alueellisesti 1,3% tai valtakunnallisesti 1,7%.

Säännöllisen kotihoidon piirissä olevien 65 vuotta täyttäneiden osuus on kasvussa ja noin 8% tasoa.

3 PAINOPISTEIDEN, TAVOITTEIDEN JA TOIMENPITEIDEN ARVIOINTI

3.1 Terveellisten elintapojen edistäminen

Liikuntapalvelut liikuttavat suuren määrän ihmisiä vuosittain. Vuonna 2023 erilaisiin liikunnan tapahtumiin osallistui 29935 kävijää. Liikunnallisia tapahtumia on ryhmäneuvolasta ja liikuntapeuhuista penkkilenkkeihin ja vanhainkotijumppiin.

Kaikista liikuntatapahtumiin osallistuneista kävijöistä 18648 oli soveltavan liikunnan ryhmiin osallistuneita. Soveltavalla liikunnalla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joiden on iän, vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan ja joiden liikunta vaatii soveltamista ja erityisosaamista. Soveltavan liikunnan toimintoja on esimerkiksi tuolijummat, seniorijummat, seniorikuntosaliiryhmät, tasapainoryhmät ym.

Lieto on ollut mukana Ikäinstituutin Ikiliikkuja ohjelmassa, jossa on tavoitteena edistää yli 65-vuotiaiden ikäihmisten liikunnallisuutta. Tämän lisäksi Lieto aloitti 2023 yhdessä 25 muun

Varsinais-Suomen kunnan kanssa mukana Voimaa Vanhuuteen -ohjelmassa. Voimaa vanhuuteen on heikompikuntoisille ikäihmisille suunnattu terveystoimintaohjelma. Päämääränä on edistää kotona asuvien, toimintakyvyltään heikentyneiden ikäihmisten (75+) itsenäistä selviytymistä ja elämänlaatua terveystoiminnan avulla.

Lieto-opistolla oli 197 kurssia, jotka olivat tarjolla ikäihmisille. Erikseen vain senioreille kohdennettuja oli 9 kurssia.

Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Harrastusvalikoimaa ja tarjontaa järjestetään lasten ja nuorten toiveita kuunnellen. Liedossa kerhoja on ollut sporttis-kerho, liikunta- ja palloilukerho, futis-kerho, musiikkikerho, kuvataidekerho, luovan toiminnan kerho, lukutoukkakerho, shakkikerho ja erilaisia lyhyempiä kursseja, esimerkiksi kiipeilykurssi. Vuonna 2023 harrastamisen kerhoja oli Liedossa 30 ja niissä 372 ilmoittautunutta osallistujaa.

Kouluterveyskyselyn mukaan yläkoululaisilla päihteiden käyttö ja kokeilut ovat lisääntyneet. Varhan ja kuntien yhdessä syksyllä 2023 toteuttaman päihdetilannekyselyn selkeästi merkittävin, ja koko kyselyn aineistoa hallitseva teema, oli sähkö tupakointi, vapetus. Vapetuksen yleistyminen ja huoli siitä, sekä sen mukanaan tuomista ilmiöistä, näkyi nuorten ja aikuisten vastauksissa. Lietolaisten vastauksissa ilmiö eri muodoissaan korostui alueellisista keskiarvoista.

- Nuorista 72% oli sitä mieltä, että kunnassa vapetetaan liikaa. (Varhan keskiarvo 59%)
- Nuorista 90% on viimeisen vuoden aikana nähnyt sähkö tupakan käyttöä. (Varha 85%)
- Nuorista 46% oli nähnyt jonkun hakevan alaikäiselle sähkö tupakkaa. (Varha 40%)
- Aikuista 37% oli havainnut alaikäisille sähkö tupakan välittämistä (Varha 31%)
- Aikuista 83% oli havainnut alaikäisten vapettamista. (Varha 75%)
- Aikuista 85% oli sitä mieltä, että sähkö tupakointiin tulisi puuttua enemmän. (Varha 81%)

Liedossa vanhus- ja vammaisneuvoston verkostojen kautta on noussut myös huolta ikäihmisten päihteiden käytöstä. Liedosta ei alueelliseen päihdetilannekyselyyn vastannut yhtään yli 65-vuotiasta vastaajaa.

3.2 Turvallisuuden sekä osallisuuden tukeminen ja vahvistaminen

3.2.1 Osallisuus

Vuonna 2023 toteutettiin ensimmäistä kertaa Liedossa osallistavan budjetoinnin asukasbudjetti-prosessi, jossa kaupunkilaiset pääsivät osallistumaan ja vaikuttamaan kaupungin rahankäyttöön ehdottamalla ja äänestämällä erilaisia hyvinvointia lisääviä ideoita. Toteutukseen eteni juoksu-/kävelypolku jokimaisemaan, ulkokuntosali Loukinainen/Vanhalinna -alueelle sekä yhteistoteutus TaRu-hockeyn kanssa ulkopelikaukalosta Tarvasjoelle.

Erilaisten järjestöjen, tai kaupungin omienkin palveluiden, tilantarve on haaste toiminnan järjestämiselle ja osallisuuden vahvistamiselle sekä tukemiselle. On aktiivisia toimijoita, joiden kokoontumisille on hankaluuksia löytää tarkoituksenmukaisia tiloja, tai olemassa olevien tilojen osalta saattaa olla uhkana, miten pitkään tilat ovat jatkossa käytössä. Koko vuoden keskustelunaiheena oli Ruskan palvelukeskuksen tilojen käytön tulevaisuus.

Kesällä 2023 nousi yhteistyökeskusteluissa esille ajatus tarpeesta matalan kynnyksen kohtaamispaikalle. Keskustelukumppanien näkemys oli, että kohtaamispaikalle on kaupungissa tarvetta. Järjestöjä ja toimijoita on saatiin saman pöydän ääreen ja sovittiin avoimen kohtaamispaikan pilotista vuodelle 2024.

Vanhus- ja vammaisneuvosto piti vuoden aikana 8 kokousta, nuorisovaltuusto 10 ja seuraparlamentti kokoontui 2 kertaa.

Kaupungin työntekijät aloittivat kyläkiertuekokeilun syksyllä 2023. Tuolloin käytiin Tarvasjoella, Asemanseudulla, Littoisissa ja Ilmarisissa kohtaamassa kaupunkilaisia, kertomassa olemassa olevista palveluista ja kuulemassa palautetta sekä toiveita. Palautetta tuli eniten liikenneturvallisuuteen ja leikkipaikkoihin liittyen. Kyläkiertueelle oli kysyntää ja sitä tullaan jatkamaan 2024.

3.2.2 Turvallisuus

Tieliikenteessä kuoli Liedossa 3 ihmistä ja loukkaantui 21. Loukkaantuneita oli viikoksi yhtä paljon vuonna 2018 ja kuolleita ei 10 vuoden tarkasteluajanjaksolla ole ollut vuosittain aiemmin yhtä paljoa kuin 2023. Asukaslukuun suhteutettuna Liedon tieliikenteen henkilövahinkojen määrät ovat samaa luokkaa kuin Varsinais-Suomessa

keskimäärin ja hieman enemmän kuin valtakunnallisesti.

Liedossa loukkaantuu ja kuolee vähemmän kävelijöitä ja pyöräilijöitä kuin alueellisesti tai valtakunnallisesti keskimäärin, mutta taas enemmän mopoilijoita, moottoripyöräilijöitä ja autoilijoita. Vahinkoja sattuu eniten 15-17-, 35-44- ja 55-64-vuotiaille, joista jokaisessa ikäryhmässä myös keskiarvallisesti enemmän kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa. Henkilövahinko-onnettomuudet sattuvat valta- ja kantateillä, seututeillä ja maanteillä. Verrattuna alueellisiin ja valtakunnallisiin onnettomuuksiin, Liedossa kunnan kadulla tai tiellä sattuu suhteellisesti huomattavan vähän vahinkoja verrattuna Varsinais-Suomeen tai koko maahan. Kauris- ja peurakolarien määrät ovat laskusuunnassa.

Liikenneturvallisuuden edistämiseksi on toteutettu liikennekasvatusta kouluissa, pidetty moporatsioita, tehty koulun alueen liikenneturvallisuuskatsausta, pidetty liikenneturvallisuustapahtuma Littoisten koululla Liikenneturvan kanssa, toteutettu hidasteita, hankittu uusia nopeusnäyttötauluja ja suojatietkohteisiin vilkkuvia huomiovaloja ym.

Viiden tähden liikenneturvallinen kunta -mallissa Lieto on arvioitu 4 tähden kunnaksi tähtiarvolla 4,31.

Kaupungissa toimii poikkihallinnollinen liikenneturvallisuustyöryhmä ja kaupungin liikenneturvallisuustyön tavoitteet ja toimenpiteet on kirjattu vuonna 2022 valmistuneeseen kaupungin liikenneturvallisuussuunnitelmaan (linkki). <https://lieto.fi/wp-content/uploads/2022/06/Liedon-liikenneturvallisuussuunnitelma-2022.pdf>.

Liikennepuistossa kesäkaudella 2023 kävijöitä oli 5189.

Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettujen potilaiden määrä väheni entisestään ja oli selvästi vähemmän kuin alueellisesti tai valtakunnallisesti keskimäärin.

Poliisin tietoon tulleista rikoksista henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset kaksinkertaistuivat, ollen 7 rikosta 1000 asukasta kohti. Myös omaisuusrikokset, törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset, liikennejuopumustapaukset, päihteiden alaiseina tehtyihin rikoksiin sekä väkivaltarikoksiin syylliseksi epäiltyjen määrät ja päihtyneiden säilönotot ovat lisääntyneet. Kaikissa kategorioissa Liedon osuus on suhteellisesti matalammalla tasolla kuin Varsinais-Suomessa tai koko maassa keskimäärin. Erityisen paljon matalammalla tasolla ovat poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset. Vaikka

päihtyneinä tehtyjen rikosten tai rikoksista syyllisiksi epäiltyjen määrät lisääntyneet, ovat kuitenkin huumausainerikokset vähentyneet lähes 30%.

Kesällä lisääntyi kaupungissa eri kohteissa havainnot töhrityistä ja maalatuista seinistä, linja-autokatoksista ym. Osassa kohteista oli tehty myös muuta ilkivaltaa ja liikuttu paikoissa, joissa ikivallan tekijöillä on ollut ilmeinen loukkaantumisvaara. Tekijöitä on yritetty selvittää eri keinoin ja oltu yhteydessä virkavaltaan, mutta tekijät eivät ole jääneet kiinni. Kaupunkiin on tulossa graffitiseiniä, joiden toivotaan tarjoavan katutai-teesta kiinnostuneille houkuttelevaa maalattavaa pintaa.

3.3 Arjessa pärjäämisen vahvistaminen

3.3.1 Työllisyys ja asuminen

- Työllisyysaste vuonna 2023 oli 81,2%.
- Vaikeasti työllistyvien osuus työikäisistä on edelleen hieman laskenut, ollen 1,7 prosenttia. Taso selvästi matalampi kuin alueellisesti ja valtakunnallisesti.
- Pitkäaikaistyöttömien osuus työvoimasta on myös edelleen laskenut, ollen 1 prosentti työvoimasta. Alueellinen ja valtakunnallinen osuus on noin 3 prosenttia.
- Työllistämispalveluissa oli vuoden aikana ohjausasiakkaita 240 ja etsivän nuorisotyön asiakkaita 93.
- Asuntokunnat lisääntyivät vuodessa 117 asuntokunnalla.
- Ahtaasti asuvien lapsiasuntokuntien osuus lapsiasuntokunnista on edelleen vähentynyt. Osuus on 21%, mikä on 7% vähemmän kuin alueellinen ja valtakunnallinen keskiarvo.

3.3.2 Varhan toiminnan käynnistyminen

Vuoden 2023 lietalaisille merkittävin hyvinvointiin liittyvä asia oli hyvinvointialue Varhan toiminnan käynnistyminen ja sote-palveluiden siirtyminen heidän hoidetta-

vakseen. Organisaation muodostuminen on vienyt aikaa ja palvelujen saatavuus on muuttunut. Monille kaupunkilaisille kokonaisuus on vaikuttanut sekavalta ja palvelujen saavutettavuus vaikealta, kun ei ole ollut olemassa selkeitä yhteystietoja, mihin tarvittaessa ottaa yhteyttä. Vielä syksyllä 2023 erilaisissa ikäihmisten tapahtumissa tavanomainen kysymys oli ”Mikä se Varha oikein on?”.

Hyvinvointialueen muodostuminen vaikutti joihinkin olemassa oleviin yhteistyötahoihin ja -verkostoihin niin, että yhteistyö heikkeni tai jopa katkesi. Kesällä 2023 Varha toteutti kartoituskyselyn, mitä työryhmiä ja verkostoja kunnissa on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen teemaan liittyen olemassa, missä on Varhan edustaja mukana ja missä toivotaan jatkossakin olevan. Kyselyn lopputulema oli kuitenkin se, että jatkossa näihin hyte-ryhmiin ja -verkostoihin ei Varhan edustajia lähtökohtaisesti osallistu, vaan Varhalta osallistutaan jatkossa heidän koko alueen laajuudelta muodostamiinsa yhteistyöverkostoihin. Tällaisia verkostoja on ollut esimerkiksi hyte-koordinaattori-verkosto, ehkäisevän päihdetyön, mielenterveyden edistämisen ja väkivallan ehkäisyverkosto, alueellinen oppilashuollon yhteistyöryhmä, lasten ja nuorten hyvinvointiryhmä sekä toimitilat, erityisryhmien asuminen, maankäyttö ja liikkuminen työryhmä.

Opiskeluhuollon toimivuuteen muutos vaikutti suuresti. Tarvittavien palveluiden saatavuus ja toimivuus heikkenivät, kun yhteistyö ja viestintä kahden organisaation välillä ei toiminut yhtä sujuvasti kuin aiemmin.

Koko Hyvinvointialueen toiminnan ensimmäisen vuoden aikana hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen eri tehtävistä on käyty keskustelua siitä, mitkä tehtävät teeman alla jatkossa kuuluvat kunnille ja mitkä hyvinvointialueille. Vaikeassa taloustilanteessa hyvinvointialueet korostavat ennaltaehkäisevän hyte-työn merkitystä ja kohdentaisivat tehtäviä kuntien vastuulle. Kunnat taas olettavat, että hyvinvointialue jatkossakin vastaisi niistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävistä, jotka ennen organisaatiomuutosta kunnissa tuotettiin sosiaali- ja terveystalouden resurssien avulla.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Vaikka Liedossa sekä liikuntapalvelut että paikalliset seurat liikuttavat valtavasti ihmisiä, on mittausten perusteella sekä 5. että 8. luokan oppilaista kolmasosalla heikko fyysinen toimintakyky ja keskinertaiseksi tai huonoksi terveydentilansa kokee neljäsosa 8. ja 9. luokan oppilaista. Liedossa on paljon liikuntaa harrastavia lapsia ja nuoria, mutta liikkumattomien osuus kasvaa. Liikuntapaikkoja ja -mahdollisuuksia on runsaasti tarjolla. Liikunnan terveysvaikutusten viestiä tulisi saada vietyä niihin perheisiin ja vanhemmille, joiden arkeen liikkuminen ei ole kuulunut, jotta he tarjoaisivat lapsille mahdollisuuksia liikuntaharrastuksiin. Monet erilaiset järjestöt ja erityisesti ikäihmisten harrasteryhmät toimivat aktiivisesti, mutta toimintaan sopivia tiloja ei kaikille ryhmille ole tarjolla. Kaupungin ja hyvinvointialueen olemassa olevista eri tiloista tulisi kartoittaa kaikki toimintoihin soveltuvat ja mahdollistaa terveyttä, hyvinvointia ja osallisuutta edistävien toimintojen jatkuminen ja kehittyminen. Tilojen kartoituksen yhteydessä tulisi luoda selkeät säännöt tilojen käytölle ja sitouttaa käyttäjät sääntöjä noudattamaan.

Kouluterveyskyselyn vastausten perusteella, sekä nuorten kanssa työskentelevien havaintojen mukaan, kiusaaminen on lisääntynyt nuorten keskuudessa. Ilmiö ei ole Liedon oma erityispiirre, vaan valtakunnallinen ilmiö, jota sosiaalisen median, erilaisten pelialustojen sekä viestintäsovellusten mahdollisuudet ovat lisänneet. Kaupungin palveluissa on olemassa kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmia, turvallisen tilan sääntöjä ja opetetaan sekä harjoitellaan kaveritaitoja. Koulunuorisotyö näkyy kouluilla ja tekee työtä nuorten ryhmäytymisen ja kaveritaitojen edistämiseksi ja toimii nuorille matalan kynnyksen mahdollisuutena ottaa heitä vaivaavia asioita puheeksi aikuisten kanssa. Kaiken kiusaamista ehkäisevän työn lisäksi olisi hyvä ottaa kaupungin palveluissa käyttöön yhteinen yhtenäinen kiusaamisen ehkäisyn ohjelma tai kiusaamisen vastainen toimintamalli, erilaiset toiminnot sisällössä huomioiden. Toimintamallissa tulisi olla huomioituna yhteistyö vanhempien kanssa, sekä myös yhteistyö hyvinvointialueen toimintojen kanssa.

Päihdekokeilut ja käyttö olivat lisääntyneet kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokan oppilailla. Lukiolaisilla kyselyn tulokset vastaavissa teemoissa olivat kääntyneet parempaan suuntaan. Ehkäisevän päihdetyön kampanjoita ja päihdekasvatusta tulisi lisätä ja kohdentaa vielä enemmän 6-9 -luokkalaisille.

Alueellisessa päihdetilannekyselyssä sähkötupakointi oli Liedossa huomattavasti esillä ja aiheuttaa myös ikäviä lieveilmiöitä. Liedossa on järjestetty sähkötupakointiin liittyviä tilai-

suuksia, jotka ovat saaneet positiivista palautetta. THL on järjestänyt myös webinaareja ja infoja aiheeseen liittyen sekä vanhemmille että ammattilaisille. Tulosten valossa olisi hyvä suunnata ehkäisevän päihdetyön infoja ja toimia edelleen yläkouluikäisille. Sähköstupakointi kokonaisuudessaan on laaja ilmiö ja ongelma, johon vaikuttamiseksi tulisi tehdä yhteistyötä Varhan ja muiden kuntien kanssa, jakaen kokemuksia ja parhaita malleja kaikille käyttöön otettaviksi.

Ensiarvoisen tärkeää kaupunkilaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on saada kuntien ja Varhan työnjako kaikkien eri palveluiden yhdyspinnoilla mahdollisimman selkeäksi ja palveluohjaus toimimaan joustavasti. Tämä edellyttää toimivaa keskusteluyhteyttä asioista ja vastuista sovittaessa, mutta varsinkin toimivia työryhmiä, verkostoja ja tiedonkulkua jokapäiväisissä palveluissa, joissa kunnan ja Varhan työntekijät kaupunkilaisia palvelevat.